

שקושר את הגדילים ואחר כך חותכן, אלא שפוסק את החוטין תחילה, ואחר כך קושר את הגדילים. (198) ואם כן, היתה עשייתן בהכשר גמור.

ומקשה הגמרא: אם כדבריך, שפוסק את החוטים, ואחר כך קושר, מאי למימרא? מה צורך יש לשמואל להשמיענו דין פשוט זה?!

ומתרתת הגמרא: מהו דתימא,

יב-ב **בעינן כנף אחד ולא שנים אף בשעת פתיל**, היינו, גם בשעת הטלתם בבגד צריך שיהיו הציציות תלוין בכנף אחד, ולא יהיה מונח חוט אחד על שתי כנפות, ולא נאמרה הלכה זו רק בשעת קשירתם, והרי ליכא [שהרי הוא לא עשה כן].

להכי קא משמע לן שמואל, שהלכה זו נאמרה רק בשעת קשירתם, אבל לתלותן מותר על שתי כנפות כאחד.

ומקשה הגמרא על שיטת רב:

מיתיבי ממה ששנינו בברייתא: תלאן לציציות בכנף הבגד, כשהן עדיין חוט אחד הכפול לארבעה, וקשרן, ולא פסק ראשי חוטין שלחן קודם הקשירה, הרי הן פסולין.

ומדייקת הגמרא: מאי לאו, פסולין לעולם, ולא מועיל לחותכם לאחר הקשירה. ותיובתא דרב, המכשיר כשפסקן אחר קשירתם משום "דפסיקתן זוהי עשייתן", וכאילו נעשו עתה בהכשר גמור?!

ומתרתת הגמרא: אמר לך רב: מאי "פסולין" שנאמר בברייתא? פסולין עד שיפסקו. אבל אחר שנפסקו, אפילו פסקן אחרי הקשירה, הרי הם כשרים, הואיל ופסיקתם זוהי עשייתם.

ושמואל אמר: אם לא פסקן קודם הקשירה פסולין לעולם, ולא מועיל לפוסקן לאחר מכן.

וכן אמר לוי: פסולין לעולם.

וכן אמר רב מתנה אמר שמואל: פסולין לעולם.

איכא דאמרי: לא אמר רב מתנה מימרא זו בשם שמואל, אלא כך אמר רב מתנה: **בדידי הוה עובדא**, אצלי היה המעשה, שתליתי וקשרתי את חוטי הציצית קודם הפסיקה, כשהיו חוט אחד הכפול לארבעה חלקים, ואתאי לקמיה דמר שמואל, לשואלו האם כשרים הם, ואמר לי: פסולין לעולם, ולא מועיל לפוסקם אחר כך.

מיתיבי לרב, הסובר שמועיל לפוסקם אחר הקשירה, משום שפסיקתם זוהי עשייתן, מהברייתא ששנינו בה:

תלאן לחוטי הציצית וקשרן, ואחר כך פסק ראשי חוטין שלחן, הרי הן פסולין.

ומוכח, שלא מועיל לפוסקם אחר הקשירה, ופסולים לעולם, כדעת שמואל.

ועוד קשיא לרב, דהא תניא גבי סוכה: נאמר בתורה, "חג הסוכות תעשה לך".

ודרשו חכמים, "תעשה" נסוכה זו יש לעשותה בהכשר, ולא מן העשוי בפסול.

מכאן אמרו: הדלה עליה על גג הסוכה את הגפן, ואת הדלעת, ואת הקיסוס, הפסולים לסיכוך הואיל והם מחוברים לקרקע, ולאחר מכן סיכך על גבן בסכך כשר, הסוכה פסולה, לפי שנעשו בפסול.

והרי, היכי דמי, באיזה אופן מדברת הברייתא הפוסלתן רק משום "תעשה ולא מן העשוי"?

אילימא בשלא קצצו, ועדיין מחוברים הן, אם כן מאי איריא, מדוע אמרה הברייתא שהן פסולין רק משום "תעשה ולא מן העשוי", דמשמע שעכשוו הם כשרים ורק בשעת עשייתם היו פסולים? הרי תיפוק ליה דעכשוו מחוברים נינהו, ופסולין לסיכוך משום מחובר לקרקע?! (199)

אלא על כרחך, מדברת הברייתא בשכבר קצצו לאחר שהדלה אותם על גבי הסוכה. ומכל מקום נפסלו משום "תעשה ולא מן העשוי", הואיל ובשעת עשייתם היו פסולים, וכשהכשירם לאחר מכן, נמצאת הסוכה נעשית מאליה. ולכך קתני פסולה.

ושמע מינה, דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן. כי אם היתה נחשבת קציצתם כעשיית הסכך, לא היינו רואין את הסוכה כאילו נעשתה מאליה. ותיובתא דרב?

אמר לך רב, ליישב את הקושיא השניה: אכן אם היה קוצצם מן הקרקע לגמרי, הרי הם כשרים, דקציצתן זוהי עשייתן.

אלא הכא, בברייתא הפוסלת סוכה זו משום תעשה ולא מן העשוי, ולא משום מחובר, במאי עסקינן? דשלפינהו שלופי. תלש את

רק תליית החוטים בפסול, ופסקן קודם שקשרן.

199. ומבואר בגמרא, שמחובר לקרקע פסול הואיל ואינו פסולת גורן ויקב. וכמו שלמדנו מפסוק זה את פסול דבר המקבל טומאה, ואין גידולו מן הארץ.

והקשה הריטב"א: הא ניחא לשיטת רבי יוחנן להלן יב א, הלומד את פסול דבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ מן הפסוק "מגרנך ומיקבך", ודרש, "בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר", אכן יש ללמוד פסול מחובר מפסוק זה שהרי פסולת גורן ויקב אינה מחוברת לקרקע. אבל לרב חסדא שלא דרש כך את הפסוק, כמבואר שם בגמרא, מנין נלמד פסול מחובר?! [על פי ביאור הערוך לנר].

ומסקנת הריטב"א היא, שמחובר לקרקע

פסול משום "תעשה ולא מן העשוי", הואיל ולא נעשה כלל מעשה בגוף הסכך לשם דירה, ואינו סכך. [והיינו שמלבד מה שצריך לסכך לשם סוכה צריך גם ליחד את הסכך גופו לשם תקרה. ולהבנת הגמרא עתה, סברא פשוטה היא, ולא צריך ללמוד פסול מחובר מפסוק]. אבל סכך תלוש שנעשה לשם דירה, קא סלקא דעתך, שאפילו נעשה בפסול אין לפסולו משום תעשה ולא מן העשוי. קא משמע לן הפסוק, שכל הנעשה בפסול יש לפסולו משום תעשה ולא מן העשוי, ואפילו אם יחדו לתקרה.

ולפיכך, כוונת הגמרא כאן להקשות, מדוע צריך ללמוד לפסול מחובר מפסוק, הרי פשוט הוא שהיות והסכך מחובר לקרקע הוא פסול משום "תעשה ולא מן העשוי", אף בלא הילפותא מן הפסוק, שהרי לא נעשה כלל לשם דירה. וראה עוד בילקוט מפרשים.

ומוסיפה הברייתא: ואם עבר על דברי חכמים שאמרו אין ממעטין ביום טוב, וליקטן את ענבי ההדס ביום טוב לאחר שאגדן עם הלולב [כי ביום טוב ודאי לא אגדו, שהרי מלאכת קושר היא], הרי הוא פסול, דברי רבי שמעון בר יהוצדק.

וחכמים מכשירין.

סברוה, סברו בני הישיבה לפרש במה נחלקו רבי שמעון בר יהוצדק וחכמים, דבולי עלמא סוברים כי לולב צריך אגד, שיש לאגוד את שלושת המינים יחד.

וסוברים כולם כי ילפינן בלימוד של "מה מצינו", לולב מסוכה, דכתיב גבי סוכה "תעשה", ולא מן העשוי. שהוא הדין לולב שאגדו בפסול, יש בו את הפסול של "תעשה ולא מן העשוי". וכיון שנאגד הלולב בערב יום טוב עם הדס פסול, יש לפוסלו משום "תעשה ולא מן העשוי".

ואם כן, מאי לאו, בהא קא מיפלגי: דמאן דמכשיר [חכמים] סבר: אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשייתן. ולכן גבי לולב נמי אמרינן לקיטתן של ענבי ההדס, זו היא עשייתן. וכאילו נאגדו עתה בהכשר.

ומאן דפסיל [רבי שמעון בר יהוצדק] סבר:

הענפים מן האילן, ועדיין עומדים הם בסמוך למקום חיבורם לאילן, (200) דלא מינכרא "עשייה" דידהו, שאינה נכרת עשייתן, הואיל וסמוכין הם למקום חיבורם הקודם, ונראים כמחוברים לקרקע. ולכן קציצה זו אינה נחשבת כעשיית הסכך מתחילה, אלא עדיין נחשבת הסוכה כנעשית בפסול, ופסולה משום "תעשה ולא מן העשוי".

ומקשה הגמרא: מכל מקום, קושיא ראשונה, מהברייתא ששינונו בה, תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהם פסולים, עדיין קשיא לרב?

ומסקנת הגמרא: אכן קושיא זו קשיא לרב. (201)

ודנה הגמרא: לימא מחלוקת רב ושמואל בקציצה, האם נחשבת היא כעשייה, היא כמחלוקת תנאי:

שינונו במשנה לקמן [לב ב]: הדס שהיו ענביו [פרי ההדס דומה לענב] מרובות מעליו, הרי הוא פסול. ואם מיעט את הענבים, שלא ירבו על עליו, הרי הוא כשר. ואין ממעטין את ענבי ההדס ביום טוב, שהרי הוא כמתקן כלי בכך שמכשיר את ההדס הפסול.

ועדיין מעורין הם בקליפתם, אלא שאינם יונקים מן הארץ. והואיל ולא קצצן לגמרי, לא נחשב הדבר כעשייה, ופסולים לסיכון משום "תעשה ולא מן העשוי". ועיין ריטב"א.

201. וכתבו האחרונים, שלא בכדי נקטה הגמרא לשון "קשיא", ולא לשון "תיובתא", כי יש לישב לדעת רב, שהתנאים המובאים בגמרא

200. כך פירש רש"י. והקשו התוספות: הרי מלשון הגמרא משמע, שהסוכה פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי", ולפירוש רש"י הרי העשייה מושלמת, ורק אינה ניכרת, ומדוע פסולה הסוכה משום "תעשה ולא מן העשוי"? וכתבו, שאכן מדאורייתא הסוכה כשרה, ולא נאמר הפסוק רק לאסמכתא בעלמא. עוד כתבו, שמדובר שלא ניתק את הענפים מהקרקע לגמרי,

ונחלקו בפלוגתא דהני תנאי, דתניא: לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד כשר.

רבי יהודה אומר: לולב אגוד הרי הוא כשר, אבל לולב שאינו אגוד הרי הוא פסול. הרי שנחלקו, האם צריך לאגוד את הלולב עם ההדס והערבה, או לא.

ומבאר הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה המצריך לאוגדם יחד?

יליף "לקיחה לקיחה" מאגודת אזור שלקחו אבותינו במצרים, ונתנו בו מדים הפסח על המשקוף ושתי המזוזות.⁽²⁰²⁾

וכך דרש: כתיב התם בפסח מצרים, "ולקחתם" אגודת אזור, וכתיב הכא גבי לולב, "ולקחתם" לכם ביום הראשון פרי עץ הדר.

מה להלן, בפסח מצרים, נטלו את האזור באגודה, שהן שלושה קלחי אזור אגודים יחד, וכמו שנאמר "אגודת" אזור. אף כאן נמי, נטילת הלולב היא באגודה.

ורבנן, שאינם מצריכים לאגוד את שלושת המינים, טעמם: לקיחה מלקיחה לא ילפינן.

כלומר לא קיבלו גזירה שווה זאת מרבותיהם, ואין אדם דן גזירה שווה מעצמו, אלא אם כן קיבלה מרבותיו, איש מפי איש עד משה רבינו.

לא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשיות, וכדעת שמואל. ואף לאחר הקציצה הסוכה פסולה משום "תעשה ולא מן העשוי". וממילא, גבי לולב נמי לא אמרינן לקיטתן זו היא עשיות.

דוחה הגמרא: לא. דבולי עלמא סברי כשמואל, דלא אמרינן גבי סוכה קציצתן זו היא עשיות. והכא, שנחלקו האם איגוד הלולב כשר לאחר שליטת את ענביו של ההדס, במילף לולב מסוכה לדין "תעשה ולא מן העשוי", קמיפלגי.

ומאן דמכשר סבר: לא ילפינן לולב מסוכה. ואף שלולב צריך אגד, אין חסרון בכך שנעשה האגד בפסול.

ומאן דפסל סבר: ילפינן לולב מסוכה.

ואי בעית אימא, אכן אי סבירא לן דלולב צריך אגד, כולי עלמא לא פליגי דילפינן לולב מסוכה, ופסול גם לאחר לקיטת הענבים, משום תעשה ולא מן העשוי בפסול.

והכא, בהא קמיפלגי:

מר סבר: לולב צריך אגד, ומר סבר: לולב אין צריך אגד. והואיל ואינו צריך אגד, לכן אף אם אגדו ביום טוב לא אכפת לן שנאגד בפסול.

לולב מאזור או לא. ואילו במסכת פרה פרק יא שנינו: "אזור שיש לו ג' קלחים כאחד [היינו מחוברים יחדיו], מפסגן [חותכן], ואגדן. פסגן ולא אגדן, אגדן ולא פסגן, לא פסגן ולא אגדן, כשר. ומבואר שהאגד לא מעכב באזור! ועיין בדבריו, ובילקוט מפרשים.

בסמוך חלוקים בסברא זו, ודלא כדחיות הגמרא להלן. ויש מן התנאים הסוברים כרב, וממילא אין מקום להקשות על רב מהברייתא.

202. הקשה הריטב"א: כאן משמע, שאזור ודאי צריך אגד לכולי עלמא, ונחלקו רק האם לומדים

ודנה הגמרא: **כמאן אזלא, כמי מהתנאים לעיל הא דתניא: לולב מצוה לאוגדו, ואם לא אוגדו הרי הוא כשר.**

אי מדברי רבי יהודה היא הברייתא, קשה, כי לא אוגדו אמאי כשר, הרי לולב צריך אגד?

ואי מדברי רבנן היא הברייתא, אמאי מצוה לאוגדו, והרי הם סוברים שלולב אינו צריך אגד?!

ואין לומר שאף לרבנן לכתחילה מצוה לאוגדו, כי היכן מצינו במצוות דאורייתא, שאמרה תורה לעשותם רק למצוה בעלמא, ואינם מעכבים בקיום המצוה?! (203)

ומתרצת הגמרא: **לעולם, רבנן היא.** שמעיקר דין לולב לא נאמר ליטלו באגודה דוקא. והטעם לכך שלכתחילה מצוה לאוגדו, **משום שנאמר "זה אלי ואנוהו"**. ודרשו חכמים, **התנאה לפניו כמצות.** ונוי מצוה הוא לאוגדם יחד. (204)

שנינו במשנה: **זה הכלל, כל דבר שמקבל טומאה, ואין גידולו מן הארץ, אין מסככיין בו:**

ומבאר הגמרא: **מנא הני מילי?**

אמר ריש לקיש: נצטוינו לשבת בסוכה זכר

לענני הכבוד שהיו במדבר. שנאמר "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", ותרגם אונקלוס, "ארי במטלות ענני". היינו, בצל ענני הכבוד.

ואמר קרא, "ואד [ענן] יעלה מן הארץ", מכאן למדנו, שהענן גידולו מן הארץ.

וילפינן, מה אד, הוא דבר שאינו מקבל טומאה, שהרי לא נאמרה טומאה אלא באוכלין, משקיין, כלים, ואדם. וכן גידולו של האד הוא מן הארץ, אף סוכה, שהיא זכר לענני הכבוד, מצוה לעשותה מדבר שאין מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ.

דוחה הגמרא: **הניחא למאן דאמר סוכות שהושיב בהם הקב"ה את ישראל בצאתם ממצרים, ענני כבוד היו.**

אלא למאן דאמר סוכות ממש עשו להם מפני החמה, כשהיו חוננים במדבר, ולזכרם הוא שצויה הקב"ה לעשות סוכה, מאי איכא למימר?

דתניא: נאמר בתורה [ויקרא כג] "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל". אותן סוכות, ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, סוכות ממש עשו להם. (205)

לולב היבש מדאורייתא, משום שחצר ב"ואנוהו". ועיין שם בתוספות שנחלקו עליו בזה, וכתבו שלולב היבש פסול הואיל והוקש לאתרוג שנאמר בו "פרי עץ הדר".

205. ובטעם המצוה כתב הרשב"ם [ויקרא כג מג]: "בסוכות תשבו שבעת ימים, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ

203. כך פירש הריטב"א. והוסיף, שרק לגבי קדשי מזבח מצינו חילוקי דינים כאלו, שהלכות מסוימות נאמרו לעיכובא ואחרות רק לכתחילה.

204. דעת הריטב"א, שדרשא זו של "זה אלי ואנוהו" אינה אלא דרבנן, והפסוק הוא רק לאסמכתא בעלמא. אבל ברש"י להלן כט א משמע, שהלכה זו היא מדאורייתא. ולפיכך פסל

וכיון שכן, הניחא לרבי אליעזר, שענני הכבוד היו, מובן מנין למדנו שיש לעשות את הסוכה מדבר שאינו מקבל טומאה וגיידולו מן הארץ. אלא לרבי עקיבא, שסוכות ממש עשו להן, מאי איכא למימר?

כי אתא כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי יוחנן מקור אחר להלכות אלו:

אמר קרא "חג הסוכות תעשה לך", ונדרשת המילה "חג" לקרבן חגיגה. מקיש הכתוב סוכה לקרבן חגיגה.

מה קרבן חגיגה, הוא דבר שאינו מקבל טומאה, וגיידולו מן הארץ [בהמה נחשבת לדעת רבי יוחנן כדבר שגיידולו מן הארץ, הואיל והיא ניזונית מן הארץ, וגדילה ממנה]. (206) אף סוכה, דבר שאינו מקבל טומאה, וגיידולו מן הארץ.

ומקשה הגמרא: אי כדבריך, שאתה למד יב-א הלכות אלו מקרבן חגיגה, אם כן יש לך ללמוד: מה חגיגה בעלי חיים, אף סוכה נמי בעלי חיים דוקא, ולפסול כל סוכה שאינה עשויה מבעלי חיים. והואיל ובמשנה מבואר שלא צריך לעשות את דפנות הסוכה מבעלי חיים דוקא, ודאי לא למדים את הלכות הסוכה מחגיגה.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן לימוד אחר: אמר קרא "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, באספך מגרנך ומיקבך".

ודרשו חכמים: בפסולת גורן, שהן הקשין הנפרדים מן השיבולים על ידי הדישה, ובפסולת יקב, זמורות ואשכולות ריקנים, הכתוב מדבר שייסך בהם. והם גדלים מן הארץ, ואינם מקבלים טומאה, לפי שאינם "אוכל".

ומקשה הגמרא: אדרבה, מנין לך שבפסולת

מצרים, בלא ישוב ונחלה. ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

ועיין עוד בטור אורח חיים סימן תרכ"ה, שהארץ לבאר את טעם המצוה. ועיין ב"ח שם, והרחבת הדברים בילקוט מפרשים.

עוד כתב הטור: לא נצטיינו לעשות סוכות בימי ניסן אף על פי שאז יצאנו ממצרים, לפי שהם ימות הקיץ, והרבה אנשים עושים להם סוכות לצל, ואין כאן היכר לשם מצוה. לכן צוה הקב"ה לעשות את הסוכות בחודש תשרי, שהוא זמן גשמים, שיראה לכל שלשם מצוה אנו עושים.

206. כך פירש רש"י. ולשיטתו, לדעת רבין אליבא דרבי יוחנן מותר לסכך בעורות בהמה, הואיל והם נחשבים כדבר שגיידולו מן הארץ. אבל התוספות כתבו, שבעלי חיים אינם נחשבים כגיידולי קרקע ממש, ולגבי דבר היוצא מן הארץ ממש, הם אינם נחשבים גידולי קרקע. ודקדק הערוך לנר מדבריהם, שגם לדעת רבין אמר רבי יוחנן אין לסכך בעורות בהמה, היות ואין הם גידולי קרקע כפסולת גורן ויקב. ומכל מקום כתב רש"י, כיון ששיטת רבי יוחנן נדחתה בגמרא, אין לסכך בעורות בעלי חיים אלא בדבר הצומח מן הקרקע ממש.